

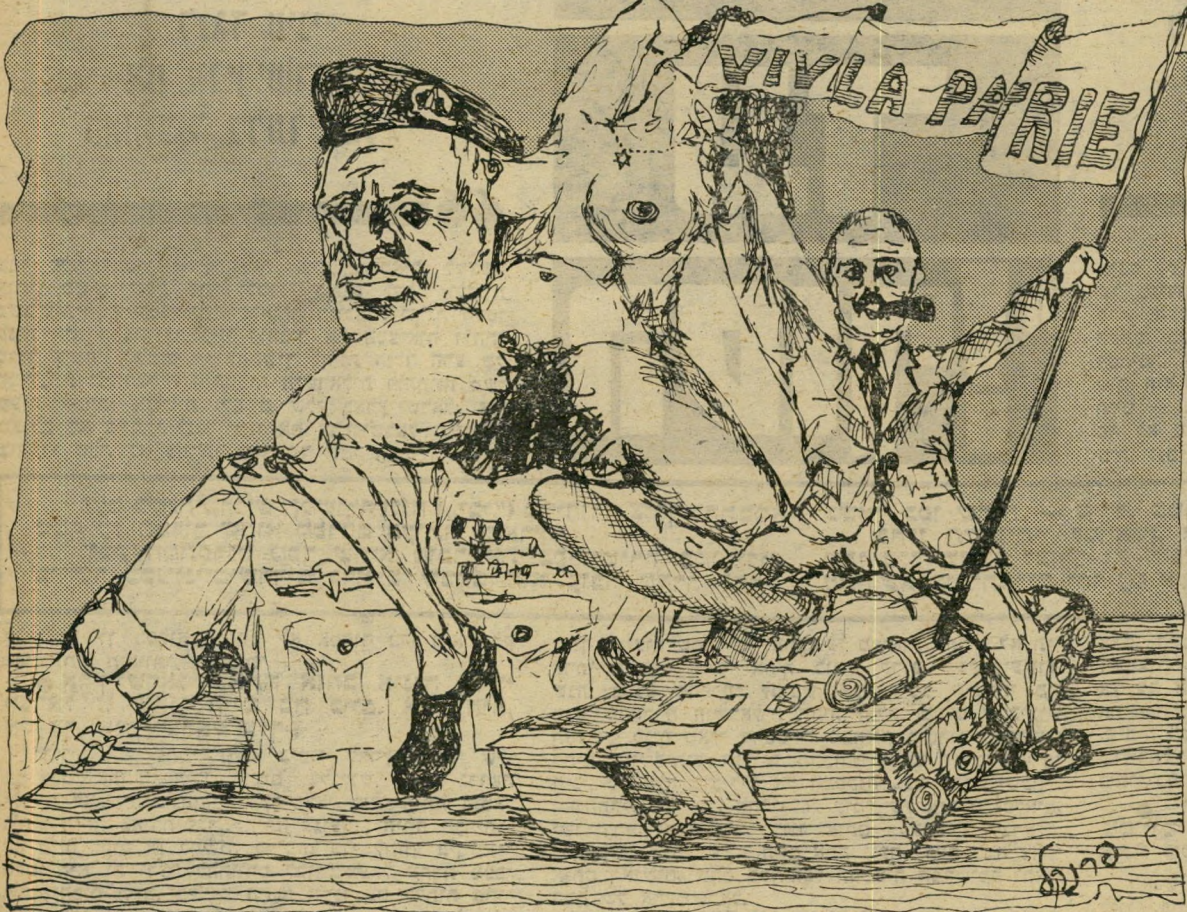
חשבונו נוכר ושב מאת פרנקל שבת

אפוס, טרגדיה, קומדיה, גרוטסקה

מי שליהק את ההצגה לא היה יכול לבחור שחקן יותר טוב מבנין בשביל התפקיד הראשי במערכון האחרון של הקומדיה. בנין משחק בשיטת סטניסלבסקי. הוא לא משחק את התפקיד. הוא חי אותו. הוא מביט, להיטיב עם העם, להוריד את האינפלציה ל-15%, לתקן את הקילקולים בממשלה. הוא מלך ההדר והנימוסים, החיבוקים והנשיקות. אבל הפער בין האשליה והאמת, ההבטחות והמציאות, וזה הרי מה שמצחיק — הוא עצום. האינפלציה לא יורדת פי שתיים, אלא עולה פי חמש. לעם רע. על הקילקולים בממשלה

היוונים, זה אותם גיבורים שכבר היו גיבורים באפוס. אותו שריבטחון, אותם גנרלים, יש, אמנם, כמה נביאים ומשרי ררים בשוליים שמנסים להזיז מפני האסון המתקרב. אבל המויריה הגדולה לא נבינה חוכמות. כמו בטרגדיה המקורית היא מעוותת את עיני השליטים, שלא יראו מה מתקרב ובא. בשיא הטרגדיה מוציע המוות הנורא, הטבח הגדול של מילחמת יום-כיפור. לא חשוב בכלל אם הטבח הגדול היה נחוץ או לא. הוא היה בלתי נמנע. הגורל העיוור והמעורר, הרעיונות הנישגבים והגיבורים של הטרגדיה הובילו אליו בתהליך מתוכ-

צוף של הגיבורים בטרגדיה יורדות, והקהל משתגע מצחוק כשהוא רואה שהשחקן שמשחק את זיאוס הוא זקן מגעיל, והאידיאות הפילוסופיות הגדולות זה סתם ענינים. פתאום האלים, הגיבורים והמלכים דומים לכל זבן בשוק, והרעיונות הגדולים, יעני, הם בעצם חשיבונות קטנים ועלובים. הקהל צוחק צחוק גדול מהפער שבין התדמית הנוצצת והאמת העגומה, בין האשלייה והמציאות האפורה. אלה שלבי הדראמה היוונית לפי הגל הזקן, וזה מתאים מאוד לסיכומים בזמן האחרון.

כבר אי אפשר לומר שום דבר חדש. בשיבות החגיגות של מיפלת-ההדר וזקיפות-הקומה יש קללות ומכות וביני צים סרוחות. הקהל כבר היה מזמן משתין במכנסיים מרוב צחוק, אלמלא שילם מחירים מופקעים בשביל מושבים קרובים מדי לבמה.

כאן, לצערנו, אנחנו צריכים להיפרד מהגל ומהדראמה היוונית. הקומדיה לא יכולה להימשך לנצח. יכול להופיע שלב חדש. אולי ביקור סאדאט, באמצע הקרי מדיה, יביא בחזרה איהו אפוס חדש, אפוס שלום, והכל יתחיל מהתחלה? אולי, אבל בקומדיה הופיעו גם דברים אחרים, שאותם הגל הזקן עוד לא הכיר. השלב הבא יכול להיות משהו שאצל היוונים עוד לא הופיע:

הגרוטסקה

הגרוטסקה זה בדיוק השילוב הנורא של המאיים והמבעית שבטרגדיה. עם המגוון עד אימה שבקומדיה. יש לנו כאן היפוך בין הטרגדי והקומי. כמו בקומדיה, הרעיונות והאנשים שמשתקים בגרוטסקה הם עלובים ומגוחכים. אבל כמו בטרגדיה, העימות בין הרעיונות הללו והאנשים הללו הוא מחריד ונורא, ועלול להסתים באסון גדול. המיסטיקה הפגאנית של גוש-אמונים, הלאומנות החשוכה של גאולה כהן ומשה שמיר, הלאומנות ה"מדעית" של יובל נאמן, החמסנות של אריאל שרון והגעונות של כמה גנרלים, כל אלה הופכים מתופעות גוררים למשהו רציני מאוד. הם גוררים אחריהם את כולם, והגרוטסקה עלולה להופיע בכל תפארתה המפלצתית, אפילו בקרוב.

אני נוסע לפאריס. שלום.

נו, כאילו. ההבדל הקטן בין הטרגדיה היוונית ובין הטרגדיה שלנו הוא, שאצל היוונים הקהל רק מסתכל ואצלנו הוא דווקא משלם את מחיר השיגאות של הגיבורים הגדולים. הגיבורים הגדולים בעצמם, רובם דווקא נשארים בחיים, כי הם הרי עוד צריכים לשחק בקומדיה.

המלך המושיע

הניצנים הרעננים של הקומדיה מופיעים כבר בסוף הטרגדיה. פרופסור דיין מחסל חלק מהחשבונות עם חלק מהגיבורים. הוא מוציא את הערמוניים מן האש בשביל גולדה-קלמנסטרה, מנסה להציל את דיין, הביבה, ומוצא את על-רזאגמנון אשם. אבל מסכת ה-שופט יורדת ממנו מהר מאוד, כשהוא מופיע במערכון הפותח של הקומדיה בתור המלך המושיע ומקים מיפלה עם מלא עקרונות. פתאום מתחילים הגיבורים האפיים והטרגיים הגדולים להתגלות כשהם בני-אדם, ולפעמים גם זה בקושי. יצחק רבין, המפקד הדגול של הצבא בשלב האפי, עף מהגיבוי שתפס אחרי הטרגדיה בגלל כמה דולרים. את זה הוא עושה אחרי שרב ריב נורא עם פרס על תפקיד ראש-הממשלה אחרי הבחירות — תפקיד שאף אחד מהם לא הולך לקבל. דיין, עוד אליל שנשאר לנו מהאפוס, עושה תרגילים בשביל להיות מה שיותר גבוה ברשימת המע-רך, בשביל לקפוץ יום אחרי הבחירות ולהיות שר-חוז אצל הליכוד.

במערכון של הבחירות קשה להחליט מה מצחיק יותר: השמש העולה של הליכוד, או הנאומים של פלאטו-שרון בדידוש וברוסיות. בנין שמצטלם עם המ-נכדות בכותנות הפסים. הפרצוף המפ-סיד של פרס, או הכיפה של ראש בנין.

עם קצת עזרה מעט

נתחיל במילחמת-ששת-הימים. אם זה לא אפוס, אני לא יודע מה זה אפוס. השבט מתאחד במילחמת-גבורה נהדרת. יש התערבות גלויה של הגורל, מה שק"ר לא אצלנו השגחה עליונה. אף אחד לא חלם לכבוש את הגדה המערבית, אבל חוסיין היה חמור והתערב, אז שיח-רנו את יהודה ופלסטין. גם את הגולן שיחררנו למרות ששר-הביטחון לא היה מת על הצעד הזה. בקיצור: ניצחנו מתחיל עם קצת עזרה ממעל. כמו באפוס של היוונים, גם כאן העלילה לא היתה מאורגנת מ-יודוע-מה. נאצר הזיז צבא, אשכול גימגם, הבחורות הפגינו בשביל דיין, רבין התמוטט קצת ובשונוג של המילחמה הורדנו אוניה גם לאמריקאים. בקיצור, ברדק. רק בקשר לדבר אחד לא היה ספק, בקשר לגיבורים. שר-הביטחון והגנרלים יצאו באלבומים בדיוק כמו האלים והמלכים מהאפוס היווני, ואפילו בפוזות די-זימות, חשויים בצריחה.

לשחק בקומדיה

איך שנגמר האפוס, מתחילה לצוץ העלילה העצובה של הטרגדיה. הרעיונות, זה בדיוק אותם רעיונות שכבר היו באפוס. שם היו קצת מטושטשים. עכ"ש שיו הם מתחילים להתבהר ולהתנגש. רעיון "השלום" נגד רעיון "ארץ-ישראל השלמה". רעיון "ההשתלבות באזור" נגד רעיון "מרחב המחייה". רעיון "החזרה בתשובה" מול — אולי לא בדיוק מול, ואולי לא בדיוק רעיון — התעשרות הקבלנים מקו ברלב. גם הגיבורים של הטרגדיה, כמו אצל

הסתיו זו עונה מתאימה במיוחד לסיכומים וחשבונות. הקיץ הלך עבר לו, החורף עוד לא הגיע, אז מה יש פה הרבה לעשות, חוץ מסיכומים וחשבונות? זאת גם הסיבה שתקעו בעונה הזאת את ראש-השנה ויום-הכיפורים ועוד כמה חופשים, כדי שיהיה לאנשים זמן לחשוב ברצינות. כל זה מזכיר לי את הפילוסוף הגרמני הוותיק גיאורג ויל-הלם פרידריך הגל, שאצלו כל החיים היו סתיו אחד גדול, והוא כל הזמן עשה סיכומים וחשבונות. באחד התזכירים האלה שלו מתעסק הגל בצורה יסודית עם הדראמה היוונית, וטוען שכמו כל דבר בחיים מחר לקת גם הדראמה הזאת לשלושה חלקים.

שוחים קוקטיילים

בהתחלה מופיע האפוס. זוהי קומביניציה של האתנוס (השבט) והמיתוס. ה-שבט פורץ קדימה, כובש שטחים חדשים, מכניע את העמים שמסביב, וכל זה בגבורה עצומה, עם עזרה רצינית מהאלים השונים. הגיבורים הגדולים, שהם בדרך-כלל מלכים או בני-מלכים, או לפחות ממזרים של מלכים, שותים קוקטיילים עם האלים, לוקחים ליער איזו עלויה, ואחר-כך שולחת אותם המויריה מהגורל העיוור להרוג שניים שלוש דרקונים, ואם הם יודעים לשתות — גם תמונו. העלילה באפוס היא לא מ-יודוע-מה מאורגנת. הכל מיסתורי, והאזרח הרגיל מסתכל בכל העניין בפחד והערצה רבה.

מצד שלישי

קצת מלאטלה

מהאפוס יוצאת הטרגדיה היוונית הידועה. אחרי שהשבט מסתדר, מתחיל לות לצוץ בעיות. מצד אחד יש לנו את הרעיונות הגדולים שאותם מייצגים האלים. מצד שני — בני-האדם שיש להם תשוקות אנושיות, ומושגים משרי נים של כבוד ומוסר. מצד שלישי קצת מלמעלה מופיעה שוב המויריה מהגורל, משחקת עם כולם. הטרגדיה מבוססת על זה שהכל הולך לקראת התנגשות עצומה עם מוות, שכול ויגון. מה שעושה את הטרגדיה טרגית במיוחד זה שהגיבורים יודעים ששום דבר טוב לא הולך לצאת להם ממה שהם עושים. אבל הם מוכרחים להמשיך בגלל האי-לוצים השונים. הטרגדיה שבטרגדיה בולטת במיוחד על-רקע התיזומרת הער-מדת על הבמה, ותפקידה לדבר על כל הדברים הקטנים שמעניינים את האיש הקטן. הקהל מסתכל על מה שקורה לגיבורים והוא מצטער, כועס ובוכה.

זיאוס הוא זקן מגעיל

ואז מגיעה הקומדיה — שלישיית בתור. לקהל ולמחזאי נמאס כבר מהדיס-טאנץ שתפסו האלים, המלכים והגיבורים. הם רוצה לראות אותם בתור סתם בני-אדם. המסכות שהיו על הפר-